

Oddział IV

Teoria zależności zasobów (ang. *resource dependenci theory*) - narodziny, założenia i przegląd zastosowań dotychczasowych badaniach nad szkolnictwem wyższym

5.1.1.1. Od analizy procesów biznesowych do badań nad szkolnictwem wyższym. Geneza i rozwój koncepcji Pfeffera Jeffreya i Geralda R. Salancika

Zarządzanie w szkolnictwie wyższym nie mają jeszcze tak rozległego zaplecza teoretycznego, jak analogiczny obszar dotyczący podmiotów sektora komercyjnego. W badaniach dotyczących funkcjonowania edukacji wyżej wykorzystywany jest dorobek klasycystycznych dyscyplin z zakresu nauk społecznych, socjologii, ekonomii, nauk o zarządzaniu. Wciąż pozostaje przestrzeń dla implementacji nowych koncepcji mogących przyczynić się do rozwoju badań i lepszego zrozumienia zjawisk zachodzących w tym obszarze (Austin Jones, 2015). Jako koncepcje teoretyczne istotne z perspektywy punktu widzenia badań nad szkolnictwem wyższym badacze (zob. n.p. Austin, Jones, 2015; Davis, Cobb, 2010; Lipnicka, Verhoëven 2014) wskazują: teorię instytucjonalną (ang. *institutional theory*, DiMaggio, Powell, 1983), teorię agencji (... *agency theory*, Jensen, Meckling, 1976), teorię służebności (ang. *stewardship theory*, Davies, Schoorman, Donaldson, 2007), teorię interesariuszy (ang. *stakeholder theory*, Freeman, 1984), ekologię populacyjną (Hannan, Freeman, 1977) oraz teorię zależności od zasobów (ang. *resource dependence theory*, Pfeffer, Salancik, 1978). Potencjał ekspansyjny tej ostatniej, której źródła tkwią w naukach o zarządzaniu, zostanie wykorzystany w dalszych rozważaniach.

Teoria zależności od zasobów jest jedną z teorii, które rozpatruje organizacje w kontekście ich tocznia, akcentują jego rolę i koncentrują się na relacjach i interakcjach między organizacją z otoczeniem. W przypadku badań nad szkolnictwem wyższym kontekst ten jest, jak zauważają Magdalena Lipnicka i JefC. Verhoeven (2014), jak najbardziej uzasadniony. Szkolnictwo wyższe i, szerzej, cały system edukacji, jest bowiem ściśle powiązany i zależny od kontekstu społecznego. Jego kształt jest wynikiem oddziaływań historycznych i kulturalnych (Lipniczka, Verhoeven, 2014).

Wśród wymienionych wcześniej podejść Gerald F. Davis i J. Adam Cobb (2010) właśnie teorię zależności od zasobów uznają za najbardziej wszechstronne. Zwracają jednocześnie uwagę na bezkresne wpływy, jakie teoria ta wywarła - i to nie tylko w naukach o zarządzaniu (skąd się wywodzi), ale też w socjologii czy na płaszczyźnie polityczki publicznej, choćby w obszarze edukacji i służby zdrowia. Grono badaczy, którzy dostrzegają wartość tego narzędzia w zakresie analizy i wyjaśniania zachowań podmiotów sektora szkolnictwa wyższego powiększa się (zob. np. Cantwell, 2015; Fowles, 2014; Jaquette, Curs, 2015; Jin, Horta, 2018; Kholmuminov, Kholmuminov, Wright, 2018; Lipnicka, Verhoewen, 2014). O ich pracach i ustaleniach będzie mowa dalej, tymczasem na wstępie w kilku słowach nakreślona zostanie geneza tej orientacji teoretycznej.

Miejscem jej „narodzin” był Uniwersytet Stanfordzki, gdzie Jeffrey Pfeffer rozpoczynał swoją własną zawodową karierę naukową. Jej początkowy etap poświęciła ona badaniu relacji wymiany i władzy wewnątrz i na wewnątrz organizacji. Jego koncepcja, przepełniona następnie przez Geralda R. Salancika, dała pieczęć teorii opublikowanej w 1978 roku w książce *The External Control of Organizations. a Resource Dependence Perspective*. Autorzy stawiali się w niej pytania o źródła i konsekwencje władzy w relacjach między organizacjami (skąd bierze się władza i zależność? jak ci, którzy kierują organizacjami, wykorzystują swoją władzę i zarządzają zależnościami)? interesowały ich różne strategie zachowań organizacyjnych ukierunkowane na zminimalizowanie wpływów zewnętrznych i zwiększenie własnej autonomii. Uwaga autorów skoncentrowała była przede wszystkim na organizacjach biznesowych, skąd wiele przywołanych w książce przykładów dotyczy fuzji i przejęć, funkcjonowania rad nadzorczych czy powiązań na styku świata biznesu i polityki. Zaproponowana teoria posłużyła za podstawę dla wielu badań w tych obszarach. Kolejni badacze, sięgając do resource dependence theory, analizowali m. in. składy rządów przedsiębiorstw (z uwagi na różnego rodzaju zasoby dostarczane organizacji przez ich członków) oraz wpływ powiązań z przedstawicielami środowiska politycznego na wyniki finansowe firm (Davis, Cobb, 2010; Hillman, Withers, Collins, 2009 Pfeffer, Salancik, 2003)².

Z czasem teoria zależności od zasobów stała się jedną z najbardziej wpływowych teorii organizacji i zarządzania. W literaturze wymienia się kilka przyczyn jej sławy. Po pierwsze, jej adekwatność empiryczną. Teoria dobrze wyjaśniała ówczesne modele i procesy biznesowe:

² W kontekście aktualnej sytuacji szkolnictwa wyższego w Polsce trop ten wydaje się interesujący lub obiecujący np. pod kontem analizy składów osobowych nowopowołanych (na mocy ustawy z dn 20lipca2018 r-ku) rad uczelni.

rozległe fuzje, przejęcia, koncentracje. Po drugiej, dostrzegała rolę władzy jako kłopotu wyjaśniającego zachowania organizacyjne, który był nieobecny w innych podejściach (zorientowanych raczej na racjonalność i efektywność). Ponadto, podejście to dobrze wpisywało się w klimat społeczny lat. 70. XXI wieku. Zresztą, zdaniem niektórych badaczy (Davis, Cobb, 2010), zwrot ku teorii zależności od zasobów widoczny w drugiej dekadzie XXI roku można tłumaczyć uwarunkowaniami społeczno-politycznymi zbliżonymi do tych obserwowanych w latach 75. Chodzi tu m.in. o kryzys finansowy, rosnące niezadowolenie z rządów czy wzrost aktywizmu społecznego, w związku z którymi zagadnienia władzy i zależności znów zyskały na znaczeniu. Nie bez znaczenia dla szybkiego rozprzestrzeniania się koncepcji wydaje się również bardzo silna pozycja Stanford University. Widoczna zarówno na płaszczyźnie kształcenia (nowy model *business school* naśladowany przez inne uczelnie i organizacje branżowe, w tym uznane studia doktoranckie z zakresu organizacji i zarządzania), jak i działalności naukowej (*defecto* kontrola wiodących periodyków naukowych poprzez osoby wydawców i recenzentów) [Davis, Cobb, 2010.]

Bibliografia:

eixeira, P.N. and Amaral, A. (2007). Waiting for the Tide of Change? Strategies for Survival of Portuguese Private HEIs. *Higher Education Quarterly*, 61(2), sss. 208–222.

Unesco (1973.) Television for higher technical education of workers. Final report on a pilot project in Poland. Parys: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Pfeffer, J. i Salancik, G. R.(2003). *The external control of organizations: a resource dependence perspective*. Stanford: Stanford Business Books.

Ustawa z dn. 7 kwietnia 1949 roku o likwidacji analfabetyzmu, Dz.U. 1949 nr. 25, poz. 111777.

Ustawa z dn. 2 lipca 1958 roku o nauce zawodu i wstępnym stażu pracy, Dz.Ustawowy. 1958 numer 45, poz. 226.

USwG (2018). Kształcenie dorosłych w 2016 roku. Warszawa: Urząd Statystyczny w Gdańsku, stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/ksztalcenie-doroslych-w-2016-roku,14,1.html [dostępni: 15.13.2020].

Wasielewski, K. (2012). Zmiany poziomu aspiracji edukacyjnych młodzieży jako efekt adaptacji do nowych warunków społeczno-ekonomicznych.

W: M. Zahorska (red. 20112), *Zawirowania systemu edukacji z perspektywy socjologicznych warsztatów badawczych*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Summery

Lifelong lærning has become a important aspect of contemporary education. Postgraduate studies provide training of highly qualified personnel capable of responding to the challenges of knowledge-based economy which requires continuing skills development. Moreover, the area of adult education is one of the strategic challenges listed in the account of priorities for the European higher Education Area up to a year 2060. In Poland, *lifelong learning* is nevertheless sstill at a very small range (Eurostat 2006 and 2011), research also shows that participation in it is characterized by high selectivity, among others, because of their age (Social Diagnosis 2013). In the quoted context following question needs to be addressed - weather (and to what extent) different types of higher education institutions in Poland are ready to respond to the *lifelong learning* challenge.

The main goal of my study was to present different institutional strategies undertaken by Polish higher education institutions (HEI) in reference to post-graduate (non -degree) education and their potential to develop this area of activity. It is based on the assumption that different categories of HEJ respond differently due to their distinct profile and available resources.

The main hypotheses assumed that although different higher education institutions have similar policies in the field of adult education in terms of the declared strategies the clear diferenses between the various segments of these institutions exists in implementing these policies: defining and relations with key groups of stakeholders, shaping the educational offer, the selection of teaching staff, e.tc. The study was conducted on eleven institutions of higher education (intentional attempt). They represented key segments of higher education institutions, chosen on the basis of two strategic criteria: form of financing (public - private) and institutional profile (research - didactic). Qualitative study based on a set of complementary techniques (individual depth interwievs, survey interviews, content analysys) and dataobtained from three complementary sources: representatives of the university authorities, faculty of the postgraduate studies and their students. As a result it enabled the creation of a comprehensive picture composed of complementary prospects of the tree key groups of stake holders, based on this, it will be possible to present the conclusions on the strategy of universities in the field

of adult education - at both levels: the declaration and implementation. As a teoretical frame to analyze gadered data resource dependence theory was used.

The research project based on an interdisciplinary perspective (drawing primarily from sociology, but also from management studies, pedagogy). Results obtained in the process of research, provided knowledge useful not only for further scientific research. They May also have important meaning for autors of regulations created egg. by the Ministry of Education and science.

Keyworlds

Lifelong learning, adult education, post graduate studies